

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान अनुसार संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन पद्धतिको अवलम्बनसँगै प्रदेश भित्रका सडक, पूल, सिंचाइ, खानेपानी, ऊर्जा, आवास, भवन, शहरी विकास जस्ता पूर्वाधार आयोजनाहरूको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अध्ययन, अनुसन्धान, अनुगमन तथा यातायात सम्बन्धी व्यवस्थापकीय कार्य गर्ने उद्देश्यले मिति २०७४/१०/१९ मा भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालयको स्थापना भएको हो ।

नेपाल सरकार मन्त्रपरिषद्को २०७५/०२/०६ को निर्णयानुसार यस मन्त्रालय अन्तर्गत एक यातायात पूर्वाधार निर्देशनालयका अतिरिक्त प्रादेशिक सडक, ग्रामीण सडक, आवास, भवन तथा शहरी विकास, जलश्रोत तथा ऊर्जा विकास, खानेपानी तथा सरसफाई, प्रशासन, योजना तथा अनुगमन गरी ६ वटा महाशाखा र विभिन्न ४६ वटा विषयगत कार्यालयहरू क्रियाशील रहेका छन् ।

उद्देश्य

प्रदेशभर सडक, सडक-पूल, झोलुङ्गे पूल, सिंचाइ, जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण, खानेपानी तथा सरसफाई, उर्जा, आवास, भवन तथा शहरी विकास जस्ता भौतिक पूर्वाधारहरूको विकास र सुरक्षित, भरपर्दो तथा गुणस्तरीय यातायात व्यवस्थापन गर्नु यस मन्त्रालयको मुलभूत उद्देश्य हो ।

दिर्घकालिन सोच

गरिबी निवारण र दिगो शान्ति स्थापनाका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट आर्थिक तथा सामाजिक समृद्धि हासिल गरी प्रदेशको “समृद्ध प्रदेश: खुसी जनता” को लक्ष्यमा टेवा पुऱ्याउनु यस मन्त्रालयको दिर्घकालिन सोच रहेको छ ।

रणनीति

- स्थानीय तहहरूको पहुँच र आर्थिक बृद्धिलाई योगदान पुग्ने गरी भौतिक पूर्वाधारको विकास, विस्तार र सुदृढिकरण गर्ने ।
- पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट रोजगारी सिर्जना गर्ने ।
- एक घर: एक धारा र पूर्ण सरसफाई उन्मुख कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने ।
- पूर्वाधार विकासलाई नागरिक एवम् वातावरण मैत्री बनाउने ।
- सुरक्षित, भरपर्दो र गुणस्तरीय यातायात सेवाको प्रत्याभूति गर्ने ।
- विपन्न, सिमान्तकृत तथा जोखिममा रहेका नागरिकका लागि सुरक्षित, किफायति र वातावरणमैत्री आवास सुविधाको व्यवस्था गर्ने ।
- विपदबाट हुने जोखिम न्यूनिकरण हुने गरी पूर्वाधारहरूको विकास र विस्तार गर्ने ।
- गाउँ-शहर अन्तर सम्बन्धलाई सुदृढिकरण गर्न पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्ने ।
- स्थानीय श्रम, सिप, स्रोत-साधन र प्रविधिको उपयोगलाई प्राथमिकता दिई पूर्वाधार विकासमा जनसहभागिता र स्वामित्व प्रवर्द्धन गर्ने ।

कार्यक्षेत्र

(क) सडक तथा यातायात

- प्रदेश लोकमार्गहरूको निर्माण
- प्रादेशिक सडकहरूको निर्माण (स्थानीय तह, पर्यटन, उद्योगस्थल, कृषिक्षेत्र)
- दुई वा दुईभन्दा बढी स्थानीय तह भएर जाने सडकहरू (ग्रामीण र कृषि सडक)
- सडक पूल तथा झोलुङ्गे पुल
- यातायात व्यवस्थापन तथा सडक सुरक्षा कार्यक्रम
- प्रदेश गौरवका आयोजना कार्यान्वयन

(ख) खानेपानी तथा सरसफाई

- प्रदेशस्तरीय आधारभूत खानेपानीका लागि सतही, लिफ्टिङ्ग, पम्पिङ्ग, वर्षातको पानी सङ्कलन प्रविधि प्रयोग गरी पानीको प्रशोधन र वितरण सम्बन्धी कार्यहरू ।
- फोहोरमैला व्यवस्थापन र प्रशोधनका कार्यहरू
- ढल व्यवस्थापन तथा पूर्ण सरसफाई सम्बन्धी कार्यहरू ।

(ग) सिंचाइ

- मझौला प्रकृतिका आयोजना (तराई-मधेशमा २००-५,०००हे. सम्म, पहाडमा ५०-१०० हे.सम्म र हिमाली क्षेत्रमा २५-५० हे.सम्म) आयोजनाहरूको अध्ययन, अनुसन्धान, गुरुयोजना, निर्माण तथा व्यवस्थापन ।
- एकभन्दा बढी स्थानीय तहसँग सम्बन्धित सिंचाइ आयोजनाहरूको निर्माण तथा समन्वय ।
- नयाँ प्रविधिमा आधारित एकिकृत नदी तथा जलाधार सम्बन्धी आयोजनाहरूको व्यवस्थापन ।
- भूमिगत जल सिंचाइ अन्तर्गत मेशिन ड्रिल ट्यूबवेल तथा डिप ट्यूबवेल सिंचाइ योजनाहरू तथा ट्यूबवेल योजनाको मर्मत तथा व्यवस्थापन ।

(घ) जलउत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन

- मझौला प्रकृतिका नदीहरू (महाभारत र चुरे पहाडबाट उद्गम भई बग्ने नदी) नियन्त्रण/व्यवस्थापन ।
- लम्बाइ १००-२०० मिटरसम्म, फेदको चौडाइ ५०-१०० मिटर तथा कूल क्षेत्र ५,०००-२०,००० बर्गमिटर सम्मका पहिरो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन ।

(ङ) उर्जा

- ३ देखि २० मेगावाटसम्मका विद्युत आयोजनाहरूको निर्माण, सञ्चालन तथा नियमन ।
- ११ देखि ३३ के.भी. सम्मका साना प्रसारण लाइन निर्माण र व्यवस्थापन ।
- ग्रामीण तथा सामुदायिक विद्युतीकरण ।
- विद्युत वितरण र सेवाको गुणस्तर नियमन ।

(च) आवास भवन तथा शहरी विकास

- प्रदेशभित्रको शहरी विकास योजना तर्जुमा, शहरी पूर्वाधार निर्माण, सञ्चालन, मर्मतसंभार ।
- प्रदेशभित्रको आवास तथा भवन सम्बन्धी योजनाहरूको कार्यान्वयन र मार्गनिर्देशन ।
- प्रादेशिक राजधानी र अन्तर स्थानीय शहरको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा संयोजन
- लक्षित आवास कार्यक्रमको नीति, योजना र कार्यान्वयन ।
- एकीकृत बस्ती विकास ।

(छ) यातायात व्यवस्थापन

- सवारी दर्ता (शुरु दर्ता, सरुवा सहमति दर्ता, लिलाम दर्ता, अस्थायी दर्ता)
- सवारी जाँचपास
- रुट परमिट (बाटो इजाजत)
- नविकरण
- पटके रुट इजाजत
- सवारी चालक अनुमति पत्र वितरण र नविकरण

“प्रदेश सरकारको संकल्प-आगामी तीन वर्षमा एक घर: एक धारा”

“पाँच नं. प्रदेश: उज्यालो प्रदेश”

हालसम्मको प्रगति (आ.व.०७६/७७ को अर्धवार्षिक अवधिसम्म)

(क) सडक तर्फ

सम्पन्न कार्यको विवरण	इकाई	परिमाण	मन्त्रालय तथा अन्तर्गतका निकाय
नयाँ ट्रायाक निर्माण	कि.मी.	१२०	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
सडक चौडा	कि.मी.	५२०	यातायात पूर्वाधार निर्देशनालय
ग्राभेल	कि.मी.	२५९	सडक पूर्वाधार विकास कार्यालय, (रुपन्देही, कपिलवस्तु, दाङ्ग, बाँके, बर्दिया, रोल्पा, रुकुम-पूर्व, प्यूठान, अर्घाखाँची, गुल्मी र पाल्पा)
कालोपत्रे	कि.मी.	२६७	जलश्रोत तथा सिंचाइ डि./स-डि.वि.कार्यालय, (रुपन्देही, कपिलवस्तु, दाङ्ग, बाँके, बर्दिया, रोल्पा, रुकुम-पूर्व, गुल्मी, प्यूठान, अर्घाखाँची, नवलपरासी र पाल्पा)
ह्युम पाइप कल्भर्ट	वटा	४८०	माडि लुङ्गी सिंचाइ करिडोर आयोजना, रोल्पा
स्ल्याब कल्भर्ट	वटा	८३	भूमिगत ज.तथा सि. डि.वि.कार्यालय, (रुपन्देही, दाङ्ग र बाँके)
बक्स कल्भर्ट/कजवे	वटा	१२	वाणगंगा सिंचाइ व्य. कार्यालय, कपिलवस्तु र प्रगन्ना बड्कापथ सिंचाइ व्य.कार्यालय, दाङ्ग
पक्की नाली	कि.मी.	७०	खानेपानी तथा सरसफाई डि.कार्यालय, (रुपन्देही, दाङ्ग, बाँके, पाल्पा, गुल्मी र प्यूठान)
सडक ढलान	कि.मी.	३	शहरी विकास तथा भवन कार्यालय, (रुपन्देही, पाल्पा, दाङ्ग र बाँके)
पक्की पुल	वटा	१०	यातायात व्यवस्था कार्यालय, (पाल्पा, दाङ्ग र बाँके)
झोलुङ्गे पुल	वटा	७	यातायात व्यवस्था सेवा कार्यालय, (पाल्पा, भैरहवा र भासुवाङ्ग)

(ख) सिंचाइ तर्फ

सम्पन्न कार्यको विवरण	इकाई	परिमाण	मन्त्रालय तथा अन्तर्गतका निकाय
सिंचाइ बाँध निर्माण	वटा	५	खानेपानी तथा सरसफाई डि.कार्यालय, (रुपन्देही, दाङ्ग, बाँके, पाल्पा, गुल्मी र प्यूठान)
पक्की नहर निर्माण	कि.मि.	३८	शहरी विकास तथा भवन कार्यालय, (रुपन्देही, पाल्पा, दाङ्ग र बाँके)
लिफ्ट सिंचाइ निर्माण	वटा	९	यातायात व्यवस्था सेवा कार्यालय, (पाल्पा, भैरहवा र भासुवाङ्ग)
डिप ट्यूबवेल निर्माण	वटा	५१	यातायात व्यवस्था कार्यालय, स.चा.अ.प., रुपन्देही
पम्प हाउस निर्माण	वटा	५२	यातायात व्यवस्था कार्यालय, स.चा.अ.प., रुपन्देही
पाइपलाइन विस्तार	कि.मि.	५६	यातायात व्यवस्था कार्यालय, स.चा.अ.प., रुपन्देही
नदि नियन्त्रण	कि.मि.	३९	यातायात व्यवस्था कार्यालय, स.चा.अ.प., रुपन्देही

खुद उपलब्धी

सिंचाइ सुविधा विस्तार	१७९४ हेक्टर
सिंचाइ संरचनाको सुदृढीकरण	५९४५ हेक्टर
जग्गा उकास	५४३ हेक्टर
खेतीयोग्य जमिनको सुरक्षा	३५६० हेक्टर
जोखिमपूर्ण घरहरूको संरक्षण	२११३ घरधुरी

(ग) जनशक्ति व्यवस्थापन तर्फ

मन्त्रालय/कार्यालय	दरबन्दी	रिक्त
मन्त्रालय	५६	२०
मातहतका निकाय	६८८	१५०
जम्मा	७४४	१७०

- समायोजन भई आएका सबै कर्मचारीहरूको पदस्थापन गर्ने कार्य सम्पन्न गरिएको छ ।
- रिक्त रहेका प्राविधिक पदमा करार सेवामा जनशक्ति पदपूर्ति गरी कार्यसञ्चालन गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ ।
- सबै कर्मचारीहरूको विवरण अनलाईनमा आधारित तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन गर्न पोर्टलको निर्माण गरी अद्यावधिक गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ ।
- वार्षिक कार्ययोजना निर्माण गरी सबै तहमा करार सम्झौता गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ ।

हालसम्मको प्रगति (आ.व.०७६/७७ को अर्धवार्षिक अवधिसम्म)

(घ) ऊर्जा तर्फ

- वितरण लाइन बिस्तार : ४५ कि.मि. (७ जिल्ला: पाल्पा, नवलपरासी पश्चिम, रुपन्देही, अर्घाखाँची, बाँके, दाङ, प्युठान)
- २ वटा ट्रान्सफर्मर जडान
- १० वटा जलविद्युत आयोजनाको पुर्व सम्भाव्यता अध्ययन अगाडी बढाइएको
- १०७८ घरधुरीमा सौर्य उर्जा प्रणाली जडान (७ जिल्ला : पाल्पा, गुल्मी, रोल्पा, कपिलबस्तु, दाङ, नवलपरासी पश्चिम, बर्दिया)
- फोहोरबाट उर्जा उत्पादनका लागि १२ वटा डि.पि.आर तयारी ।

वैकल्पिक ऊर्जा विकाससम्बन्धी मन्त्रालयको सभाहलमा आयोजित अन्तिमिय कार्यक्रम

(ङ) खानेपानी तथा सरसफाई तर्फ परिमाणमात्मक उपलब्धी

- खानेपानी पाइप (विभिन्न साइज) : १०६३ कि.मि.
- इन्टेक निर्माण : १२८ वटा
- डिप ट्युबेल निर्माण : १७ वटा
- पाइप लाइन जडान : ४६१ कि.मि.
- पानीपोखरी निर्माण : २३३ वटा
- धारा निर्माण : २७९१ वटा
- सम्पन्न आयोजना : १४ वटा
- खुल्ला दिसामुक्त जिल्ला घोषणा : १२ वटा

खुद उपलब्धी

६८९९ घरधुरीमा खानेपानी सुविधा पुर्याइएको ।

हालसम्मको खानेपानी सुविधा कभरेज ९०.६% ।

खानेपानी तथा सरसफाई कार्ययोजना निर्माणका लागि सबै स्थानीय तहसँग समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर भई मन्त्रालयको तर्फबाट वास योजना संयोजक खटाइएको, तथ्याङ्क सङ्कलनको लागि गणक समेत नियुक्ति भई योजना निर्माण कार्य अगाडी बढिरेको ।

वास संयोजकहरुको प्रशिक्षण कार्यक्रमको समुद्घाटन गर्दै मा.मुख्यमन्त्री शंकर पोखरेलज्यू

(च) आवास तथा भवन तर्फ

ढल निर्माण	: १२ कि .मि.
सडक ग्राभेल	: १४ कि.मि.
कालोपत्रे सडक निर्माण	: १ कि.मि.
सडक ढलान	: २८० मि ।
पार्क निर्माण	: २ वटा
प्रदेश गेट निर्माण	: १ वटा निर्माणाधिन
सरकारी कार्यालय भवन मर्मत	: ४२ वटा
अध्ययन प्रतिवेदन	: ७ वटा
जनता आवास कार्यक्रम तर्फ	
निर्माण सम्पन्न	: २९२२ वटा
घर निर्माणाधिन	: २६१७ वटा

जनता आवास कार्यक्रम-दाङ

(छ) कानून निर्माणको अवस्था

- प्रदेश सभाबाट पारित ऐन तथा मन्त्रिपरिषद्बाट पारित कार्यविधि तथा निर्देशिका
- प्रदेश भवन ऐन, २०७५
- सडक, सवारी, यातायात तथा परिवहन ऐन, २०७६
- प्रदेश सडक ऐन, २०७६ (प्रदेश सभामा पेश भएको)
- घरेलु सौर्य उर्जा अनुदान कार्यविधि, २०७५
- जनता आवास कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७५ (प्रथम संशोधन सहित)
- सडक छेउमा फ्यूल फिलिड स्टेशन स्थापनाका लागि मापदण्ड,
- खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता(वास) कार्यविधि, २०७६
- विपद् प्रभावित क्षेत्रमा एकीकृत वस्ती तथा पूर्वाधार विकास कार्यक्रम कार्यविधि,
- प्रदेश भवन नियमावली, २०७६ (म.प.मा प्रस्ताव पेश)

- Website : mopid.p5.gov.np,
- E-mail : mopid.pr5@gmail.com
- Facebook page: facebook.com/mopid.p5,
- Phone : 071-503365, 503449
- Spoke person: 9857085122 (प्रवक्ता)
- Information Officer: 9857074122 (सूचना अधिकारी)

“समृद्ध प्रदेश: खुसी जनता”
भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालयको
संक्षिप्त परिचय

प्रदेश सरकार
प्रदेश नं. ५
भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
बुटवल, नेपाल